

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-5/33>

ЗАСАДНИЧІ ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ПУБЛІЧНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ ЗГІДНО ЗІ СТАНДАРТАМИ СОТ

FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF REALIZATION OF PUBLIC PURCHASING BY PUBLIC EMPLOYEES TO STANDARDS OF WTO

Галай В.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного публічного права

Київський національний торговельно-економічний університет

У статті проаналізовано сучасний стан здійснення державних закупівель в Україні за допомогою засадничих принципів діяльності представників публічної служби з урахуванням приєднання до Угоди СОТ про державні закупівлі. З'ясовано рівень виконання взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань щодо приведення вітчизняної системи державних закупівель до міжнародних стандартів якості.

Автором зроблено висновок, що існуюча процедура проведення державних закупівель в Україні показала себе як малоефективна, корумпована та така, що потребує вдосконалення на державному рівні з урахуванням принципів діяльності державної служби згідно стандартів СОТ. Тому одним із рушійних кроків у цьому напрямі стало приєднання у 2016 році України до Угоди СОТ про державні закупівлі та взяття на себе міжнародних зобов'язань щодо імплементації положень Угоди з метою забезпечення належного правового механізму державних закупівель.

З'ясовано також, що головними проблемами, з якими сьогодні стикається вітчизняна система державних закупівель і які необхідно вирішувати, є дискримінація національного виробника, корупційні змови постачальників, скорочені терміни подачі тендерних заявок, неврегульований порядок оскарження за результатами проведення тендерів щодо державних закупівель та інше.

Аргументовано, що основними кроками на державному рівні щодо виконання Угоди СОТ про державні закупівлі з урахуванням міжнародних стандартів стала розробка напрямів оперативного переходу до виконання Україною положень Угоди про асоціацію Україна – ЄС (питання державних закупівель) та впровадження стандартів Угоди СОТ про державні закупівлі (гармонізація законодавства України, інституційний розвиток, створення та розвиток системи електронних закупівель, професіоналізація функцій державних закупівель представниками публічної служби, міжнародне співробітництво).

Виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань у впровадженні стандартів СОТ щодо державних закупівель знайшло своє відображення при створенні нормативно-правової бази для сфери державних закупівель, участі у роботі Комітету СОТ з питань державних закупівель, утворенні Централізованої закупівельної організації для визначення механізму централізованих закупівель, а також створенні Офісу з просування експорту (ЕРО) як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України; забезпеченні процедур контролю та оскарження у сфері державних закупівель за допомогою представників таких публічних органів як Рахункова палата України, Державна аудиторська служба України, Антимонопольний комітет України та ін.

Ключові слова: принципи, державні закупівлі, публічні закупівлі, публічні службовці, публічна служба, міжнародні стандарти СОТ.

In the article the modern state of realization of the public purchasing is analysed in Ukraine by means of fundamental principles of activity of representatives of public service, taking into account tacking to Agreement of WTO about the public purchasing. The level of implementation of undertaken is found out by Ukraine of international obligations in relation to bringing the home system over of the public purchasing to the international standards of quality.

Drawn conclusion an author, that existent procedure of realization of the public purchasing in Ukraine declared oneself as ineffective, corrupted and such that needs an improvement at state level taking into account principles of activity of government service in obedience to the standards of WTO. Therefore one of motive steps herein joining became direction in 2016 of Ukraine to Agreement of WTO about the public purchasing and undertaking international obligations in relation to імплементації of provisions of Agreement with the aim of providing of the proper legal mechanism of the public purchasing. It is found out also, that by main problems with that today the home system of the public purchasing clashes and that must be decided : discrimination of national producer, corruption plots of suppliers, brief terms of serve of tender requests, unsettled order of appeal on results realization of tenders in relation to the public purchasing and other.

Argued, that by basic steps at state level in relation to implementation of Agreement of WTO about the public purchasing taking into account international standards development of directions of the operative passing became to implementation of provisions of Agreement Ukraine about an association Ukraine is ЄС (question of the public purchasing) and introduction of standards of Agreement of WTO about the public purchasing (harmonization of legislation of Ukraine, institutional development, creation and development of the system of electronic purchases, професіоналізація of function of the public purchasing by the representatives of public service, international cooperation).

Implementation of the undertaken international obligations Ukraine in introduction of standards of WTO in relation to the public purchasing found the reflection at creation of normatively-legal base for the sphere of the public purchasing, participating in work of Committee of WTO on questions the public purchasing, formation of Centralized purchase organization for determination of mechanism of the centralized purchases, and also creation of Office from advancement of export (EPO) as consultative-deliberative organ at Ministry of economic development and trade of Ukraine; providing of procedures of control and appeal in the field of the public purchasing by means of representatives of such public organs as the Account chamber of Ukraine, Government public accountant service of Ukraine, Antimonopoly committee of Ukraine and other.

Key words: principles, public purchasing, public purchases, public employees, public service, international standards of WTO.

Постановка проблеми. Процедура проведення державних закупівель в Україні показала себе як малоефективна, корумпована та така, що потребує вдосконалення на державному рівні. Тому одним із рушійних кроків у цьому напрямі стало приєднання у 2016 році України до Угоди СОТ про державні закупівлі та взяття на себе міжнародних зобов'язань щодо імплементації положень Угоди з метою забезпечення належного правового механізму державних закупівель.

Саме Угода СОТ про державні закупівлі повинна стати тим правовим важелем впливу на вітчизняне законодавство, який допоможе привести вітчизняну систему закупівель до міжнародних та європейських стандартів якості. Відповідно, актуальним питанням сьогодення є визна-

чення сучасного стану правового урегулювання та забезпечення дотримання міжнародних норм у сфері державних закупівель в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці, які досліджували проблематику сфери державних закупівель в Україні, у першу чергу приділяли увагу питанням правового механізму державних закупівель (А. Олефір), а також питанням економічних механізмів державних закупівель, закупівель лікарських засобів і медичних виробів, боротьбі з корупцією у системі проведення державних закупівель (Л. Дешко, О. Овсянюк-Бердадіна, М. Остап'юк, І. Гужва).

Актуальним питанням гармонізації законодавства зі стандартами ЄС присвятили свої праці Р. Джабраїлов,

В. Малолітнева, Ю. Мохова, І. Влялько, В. Колотій, Н. Обушко, П. Пашина та інші. Серед останніх досліджень необхідно згадати праці О.В. Артюх, О.М. Щукіна, С.М. Науменка, які були присвячені проблемним аспектам державного контролю у сфері державних закупівель, методиці проведення процедур державних закупівель тощо.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану здійснення державних закупівель в Україні за допомогою засадничих принципів діяльності представників публічної служби з урахуванням приєднання до Угоди СОТ про державні закупівлі та правового аналізу шляхів виконання взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань щодо дотримання стандартів СОТ.

Результати дослідження. Багатостороння Угода GPA регламентує процес закупівлі товарів і послуг державними організаціями країн-членів СОТ. Оригінальна версія Угоди була прийнята в 1996 році. У 2011 році, враховуючи необхідність внесення змін до Угоди з урахуванням сучасних умов ринку державних закупівель, був створений її оновлений текст. Офіційно документ набув чинності у квітні 2014 році після того, як був схвалений двома третинами країн-членів СОТ. Новий текст GPA містить положення, що відображають позитивні сучасні тенденції у сфері державних закупівель, такі як боротьба з корупцією, активне придбання технологій із захисту навколишнього середовища, використання систем e-Procurement [1].

11 листопада 2015 року Комітетом з державних закупівель Світової організації торгівлі було прийнято рішення про приєднання України до Угоди про державні закупівлі на умовах цього рішення та додатків до нього [2].

Таким чином, Україна приєдналася уже до оновленої Угоди, з урахуванням сучасних тенденцій прозорості тендерних механізмів та вдосконалених технологій проведення державних закупівель.

Відповідно до умов Рішення Комітету з державних закупівель Світової організації торгівлі в Україні 16 березня 2016 року було прийнято Закон України «Про приєднання України до Угоди про державні закупівлі» [3].

У травні 2016 року завершилася офіційна процедура приєднання України до Угоди Світової організації торгівлі про державні закупівлі (Agreement on Government Procurement, GPA). З цього дня українські компанії отримали право брати участь у державних закупівлях країн-учасниць угоди GPA, серед яких: країни ЄС, Японія, США, Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг і Канада. Загальний об'єм ринку держзакупівель СОТ оцінюється в 1,7 трильйона доларів щорічно, що більш ніж у 30 разів перевищує об'єм українського експорту у 2014 році. Угода GPA поширює головний принцип СОТ – рівний доступ до ринків – на сферу державних закупівель. Іноземці матимуть повний доступ до українських державних тендерів так само, як українці – до закордонних. Але, якщо іноземні компанії вже давно де-факто могли брати участь у публічних закупівлях в Україні, то українські компанії тільки відкривають для себе глобальний ринок державних закупівель [4].

Серед позитивних моментів приєднання України до Угоди СОТ про державні закупівлі зазначають [4]:

- 1) відкриття світового ринку державних закупівель для українських компаній;
- 2) спрощення шляху експорту вітчизняних товарів;
- 3) зменшення витрат коштів українських компаній на маркетинг;
- 4) відсутність необхідності домовлятися про вихід у мережу чи відкриття представництв;
- 5) чітка та проста процедура державних тендерів.

Також, не можна забувати і про такі переваги приєднання до Угоди СОТ про державні закупівлі як:

- 1) заборона дискримінації під час держзакупівель;
- 2) підвищення рівня конкурентоспроможності України на міжнародних ринках;

3) зростання обсягів вітчизняного експорту та інше [6].

З огляду на важливість такого кроку для України, особливо увагу необхідно приділити питанням ефективності імплементації положень Угоди СОТ про державні закупівлі у реаліях вітчизняного законодавства.

Важливість впровадження механізму державних закупівель у світлі інтеграції до системи міжнародної торгівлі з урахуванням приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних правил підтримують і інші науковці, зазначаючи, що це надасть можливість розвитку депресивних регіонів та стане мотиватором для малого і середнього бізнесу [6, с. 79].

В чому полягають основні кроки України щодо імплементації Угоди СОТ про державні закупівлі з урахуванням міжнародних та європейських стандартів та усунення недоліків у вітчизняній сфері державних закупівель?

Необхідно розуміти, що при ухваленні цього міжнародного документу Україна повинна була провести політику реформування системи державних закупівель та створити ефективне і прозоре торгівельне середовище зі зменшенням корупційної практики [7].

У першу чергу, для приведення вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів в рамках імплементації Угоди СОТ про держзакупівлі було прийнято Закон України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року [8], яким запроваджено механізми електронних закупівель, у зв'язку з чим втратили чинність Закони України «Про здійснення державних закупівель» 2014 року та «Про особливості здійснення закупівель в окремих сферах господарської діяльності» 2013 року відповідно.

Паралельно прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законів України щодо здійснення моніторингу закупівель» [9], яким, зокрема, було визначено коло органів виконавчої влади, що здійснюють контроль у сфері публічних закупівель у межах своїх повноважень, визначених Конституцією, цим законом та іншими законами України, Антимонопольним комітетом України та Рахунковою палатою. Органи, уповноважені на здійснення контролю у сфері закупівель, не мають права втручатися у проведення процедур закупівель.

Статтею 152 Угоди про асоціацію Україна – ЄС (питання державних закупівель охоплені Главою 8 (Статті 148–156) та пов'язаним із нею Додатком XXI) на Україну було покладено обов'язок з розробки комплексної Дорожньої карти для імплементації Глави 8 Угоди [10]. Відповідно, наступним кроком на виконання умов Угоди про асоціацію Україна – ЄС стало Розпорядження Кабінету Міністрів України у лютому 2016 року, яким схвалено «Стратегію реформування системи публічних закупівель («дорожню карту»)» [11].

Стратегія реформування системи публічних закупівель («дорожня карта») була розроблена для впровадження стандартів Угоди СОТ про державні закупівлі за сприяння ЄС, посилення обміну досвідом та інформацією між сторонами Угоди. Згідно Стратегії повинен відбутися оперативний перехід до виконання Україною положень Угоди завдяки наступним утвердженим напрямкам [14]:

1. Гармонізація законодавства України (перегляд чинного закону про закупівлі (орієнтовно у 2016, 2018, 2020, 2022 – процедури закупівлі, е-закупівлі, централізовані закупівлі, скасування (звуження ролі) тендерних комітетів)).

Інституційний розвиток, зокрема:

1) Міністерств економічного розвитку і торгівлі України – методологічна допомога і роз'яснення, політика держзакупівель і правове забезпечення;

2) Антимонопольний комітет України – посилення незалежності, електронне оскарження, оприлюднення скарг, питання оцінки збитків (зокрема, на відміну від попереднього законодавства Закон України «Про публічні закупівлі») передбачає подання скарги виключно у формі

електронного документа через електронну систему закупівель (а не безпосередньо до АМКУ) та автоматично оприлюднюється на веб-порталі www.prozorro.gov.ua [12, с. 69];

3) Централізована закупівельна організація – пілотний режим, подальші ініціативи (у тому числі на місцевому рівні);

4) Контролюючі органи (наприклад, Рахункова палата України, Державна аудиторська служба України тощо) – від зменшення кількості контрольних заходів до підвищення їх якості, уніфікація застосування норм законодавства, якісна взаємодія з громадськими активістами.

3. Створення та розвиток системи електронних закупівель.

Зокрема, Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй з прав міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) про державні закупівлі відображає провідний досвід у сфері державних закупівель у всьому світі, та дозволяє урядам адаптувати його до місцевих особливостей. Українське законодавство у сфері державних закупівель зазнало суттєвих змін та активно моделює подальші напрямки розвитку, особливо, що стосується електронних закупівель [10].

4. Професіоналізація функцій державних закупівель: безкоштовне доступне е-навчання, посилення правового професіонального статусу і кваліфікаційних вимог, розгляд питання сертифікації професіональних закупівельників.

Важливим кроком для виконання цього напрямку повинно стати поширення інформації щодо Угоди СОТ про державні закупівлі, зокрема про умови приєднання України до цієї Угоди, про існуючі можливості, переваги й виклики та підготовка фахівців для організації участі вітчизняного бізнесу у міжнародних тендерах у рамках GPA, перепідготовка членів тендерних комітетів для забезпечення якісної імплементації Угоди у повсякденну практику органів державної влади України. Цю роботу варто поширити і на вищі навчальні заклади, де готують фахівців у сфері міжнародної економіки [13].

5. Міжнародне співробітництво.

Таким чином, імплементацією положень «дорожньої карти» стане:

1) доступ до ринку державних закупівель країн ЄС;

2) наявність сталої нормативно-правової бази гармонізованої зі стандартами ЄС;

3) підвищення рівня конкуренції, прозорості, відкритості та ефективності проведення державних закупівель;

4) підвищення керованості процесу державних закупівель, його підзвітності, отримання можливості аналізу державних закупівель за допомогою технічних засобів масової обробки даних;

5) вдосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів у сфері державних закупівель, підвищення рівня відповідальності фахівців [14].

Чи є на сьогодні вирішені питання щодо впровадження у вітчизняну систему стандартів СОТ у сфері державних закупівель?

На думку М.С. Резнічук, дотримання Україною європейських та міжнародних стандартів у сфері державних закупівель та технічних стандартів для промислових товарів має позитивні зрушення відповідно до наявних графіків імплементації [15, с. 61–62].

Це можна підтвердити, аналізуючи, наприклад, інформацію на кінець 2016 року щодо виконання основних напрямів плану заходів із реалізації Стратегії реформування системи публічних закупівель («дорожньої карти»), де висвітлено наступні кроки щодо виконання Стратегії з підтверджуючими матеріалами:

1) участь України у роботі Комітету СОТ з питань державних закупівель як Сторони Угоди СОТ з питань державних закупівель, зокрема у переговорному процесі щодо приєднання нових Сторін;

2) прийняття нормативно-правової бази для застосування електронних засобів в процедурах публічної закупівлі;

3) утворення централізованої закупівельної організації з реалізації пілотного проекту щодо визначення механізму централізованих закупівель та законодавчого врегулювання положень щодо централізованих закупівель (статті 37 і 38 Директиви 2014/24/ЄС), про що прийнято відповідну Постанову Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 року № 928.

В подальшому реалізація пілотного проекту була продовжена, а робота Централізованої закупівельної організації була визнана як ефективна, зокрема, станом на 2018 рік «ЦЗО було проведено 13 процедур відкритих торгів за 35 лотами в інтересах 20 замовників. В результаті проведення закупівель було укладено 22 контракти на загальну суму в більш ніж 6,8 млн грн для 13 замовників. Рівень економії за укладеними договорами завдяки ЦЗО склав більше 1 млн грн, або майже 13,1% від очікуваної вартості предметів закупівлі» [16];

4) впровадження комплексного моніторингу щодо ефективності системи публічних закупівель, опублікування щорічних звітів про функціонування системи публічних закупівель.

Для допомоги українським експортерам у виході на іноземні ринки у 2016 році було створено Офіс з просування експорту (ЕРО) як консультативно-дорадчий орган при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, який повинен виконати завдання щодо [17] розвитку експортних компетенцій українського бізнесу; промоції українських товарів та послуг за кордоном; допомоги в налагодженні співробітництва та партнерства між українським та закордонним бізнесом.

У світлі реформи державних закупівель позитивним зрушенням є досвід використання в Україні системи ProZorro, яка отримала винагороду на міжнародному конкурсі World Procurement Awards 2016 року. За результатами використання цієї системи Україна зекономила понад 1,7 млрд грн., а кількість тендерів в системі перевищила 100 тисяч. Зважаючи на необхідність переходу країн Європейського Союзу з 2018 року на електронний формат тендерів, ЄБРР уже включив український кейс у свій гід як одну з найкращих практик щодо запровадження електронних закупівель завдяки поєднанню ключових принципів реформи (відкритий код, відкриті дані і міжнародний стандарт open contracting тощо) [18];

5) навчання та професіоналізація у сфері державних закупівель (зокрема, у 2016 році: проведено близько 20 виїзних семінарів із питань публічних закупівель для замовників; створено базу знань для суб'єктів сфери публічних закупівель, розміщено базу методичних матеріалів та створено форум для обговорення питань з публічних закупівель між замовниками, учасниками тощо);

6) забезпечення координації та контролю за виконанням Стратегії розвитку системи державних закупівель та інше [19].

З метою висвітлення та запобігання можливих зловживань під час проведення закупівель створено систему громадського моніторингу у державних закупівлях з 2016 року (моніторинговий портал DoZorro). Звітування щодо сфери закупівель можна прослідкувати на офіційному веб-сайті Мінекономрозвитку (www.me.gov.ua) [19].

У своєму дослідженні А.О. Олефір слушно акцентує увагу і на негативних чинниках, які можуть бути перешкодою до ефективного впровадження механізму державних закупівель на умовах приєднання до Угоди про державні закупівлі, серед них, зокрема корупційні ризики; заборона пріоритетності національних товарів (послуг) або національних постачальників при наявності дискримінації іноземних товарів (послуг) або іноземних постачальників країн, які ратифікували Угоду про державні закупівлі (хоча інтереси менш розвинених країн також треба враховувати) [6, с. 79–80] та інші.

Підтримує думку щодо ризиків для розвитку національних галузей економіки І. Гужва [13], пояснюючи це тим, що при приєднанні до GPA країни зобов'язуються зменшити свій рівень захисту внутрішнього ринку від імпорту товарів іноземного походження, внаслідок цього посилюється конкурентний тиск і виникає небезпека зростання в імпорті частки як продовольчих, так і непродовольчих товарів.

Доцільним є і доповнення Закону України «Про публічні закупівлі» процедурами торгів з обмеженою участю та інноваційного партнерства (сьогодні практично впроваджено лише три процедури закупівлі – відкриті торги, конкурентний діалог та переговорна процедура закупівлі). Така вимога існує на рівні виконання Угоди про Асоціацію з ЄС та відповідною Стратегією реформування публічних закупівель [12, с. 129].

Висновки. Головними проблемами, з якими сьогодні стикається вітчизняна система державних закупівель і які необхідно вирішувати, є дискримінація національного виробника, корупційні змови постачальників, скорочені терміни подачі тендерних заявок, неврегульований порядок оскарження за результатами проведення тендерів щодо державних закупівель та інше.

Основні кроки на державному рівні щодо імплементації Угоди СОТ про державні закупівлі з урахуванням

міжнародних і, відповідно, усунення недоліків у вітчизняній сфері державних закупівель було зроблено завдяки розробці напрямів оперативного переходу до виконання Україною положень Угоди про асоціацію Україна – ЄС (питання державних закупівель) та впровадження стандартів Угоди СОТ про державні закупівлі (гармонізація законодавства України, інституційний розвиток, створення та розвиток системи електронних закупівель, професіоналізація функцій державних закупівель представниками публічної служби, міжнародне співробітництво).

Виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань у впровадженні стандартів СОТ щодо державних закупівель знайшло своє відображення при створенні нормативно-правової бази для сфери державних закупівель, участі у роботі Комітету СОТ з питань державних закупівель, утворенні Централізованої закупівельної організації для визначення механізму централізованих закупівель, а також створенні Офісу з просування експорту (ЕПО) як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України; забезпеченні процедур контролю та оскарження у сфері державних закупівель за допомогою представників таких публічних органів як Рахункова палата України, Державна аудиторська служба України, Антимонопольний комітет України та інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приєднання України до Угоди СОТ про державні закупівлі надасть можливість українським підприємцям брати участь у зарубіжних тендерах. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/248215517> (дата звернення: 10.09.2019).
2. Приєднання України до Угоди про державні закупівлі: Рішення Комітету з державних закупівель СОТ від 11 листопада 2015 р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 28. Ст. 70.
3. Про приєднання України до Угоди про державні закупівлі: Закон України від 16 березня 2016 р. № 1029-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 16. Ст. 9.
4. Україна офіційно приєдналася до Угоди СОТ про державні закупівлі (GPA). URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=5ce283a6-3c61_4fa69aed17d65194daad&title=UkrainaOfitsiinoPridnalasiaDoUgodiSotProDerzhavniZakupivli-gpa (дата звернення: 12.09.2019).
5. Панченко Ю. Навіщо Україні угода СОТ про держзакупівлі – про що не розповіли депутатам. *Європейська правда*. 2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/03/17/7046326/> (дата звернення: 02.09.2019).
6. Олефір А.О. Угода про державні закупівлі СОТ: правові наслідки для України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 3. С. 79–84.
7. Гонта І. Угода СОТ та держзакупівлі: нові ринки чи старі схеми? URL: <https://ckp.in.ua> (дата звернення: 02.09.2019).
8. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII / *Верховна Рада України*. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 5.
9. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законів України щодо здійснення моніторингу закупівель: Закон України від 21 грудня 2017 р. № 679-VII / *Верховна Рада України*. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 6–7. Ст. 45.
10. Каліна А. Корупція та державні закупівлі: міжнародні правові інструменти. URL: <http://eupublicprocurement.org.ua/international-legal-tools-and-anti-corruption-efforts-regarding-public-procurement.html> (дата звернення: 02.09.2019).
11. Про Стратегію реформування системи публічних закупівель («дорожню карту»): Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 175-р. / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2016. № 23. Ст. 132.
12. Шатковський О., Яременко С. Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС. Коментарі до законодавства України про публічні закупівлі. 131с. URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/PPL-Commentary_2017_UKR.pdf (дата звернення: 06.09.2019).
13. Гужва І. Чи допоможе СОТ подолати корупцію в держзакупівлях? *Дзеркало тижня*. 2015. Вип.47. URL: https://dt.ua/macrolevel/chi-dopomozhe-sot-podolati-korupciyu-v-derzhzakupivlyah-_.html (дата звернення: 07.09.2019).
14. Стратегія реформування сфери державних закупівель / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/l_sovska.ppt (дата звернення: 08.09.2019).
15. Резнічук М.С. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2016. Вип. 4. С. 53–65.
16. Уряд продовжує діяльність централізованої закупівельної організації. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2461537-urad-prodovziv-dialnist-centralizovanoi-zakupivelnoi-organizacii.html> (дата звернення: 08.09.2019).
17. Офіційний сайт Офісу з просування експорту. URL: <https://epo.org.ua/pro-nas/> (дата звернення: 12.09.2019).
18. Приєднання України до Угоди СОТ GPA свідчить про істотний прогрес у реформі публічних закупівель. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249125193> (дата звернення: 12.09.2019).
19. Інформація щодо виконання основних напрямів плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи публічних закупівель («дорожньої карти») у другому півріччі 2016 року. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/Download?Id=61ee7576-8188-4190-9329-3103b6015499> (дата звернення: 13.09.2019).